

.....
документальної бази досліджував основні вехи біографії диктатора І.Сталіна. Один із головних висновків автора полягає в тому, що діяльність радянського вождя не була історично закономірною і мала злочинний характер.

Ключові слова: тоталітаризм, індустріалізація, колективізація, великий терор, диктатор, абсолютна влада, злочинець.

УДК 94 (477.43/44)

Ю. А. Зінко, В. А. Тучинський

БО ТИ ЛЮБИВ, В ДУШІ БЕРІГ, ЯК СКАРБ КОШТОВНИЙ, УКРАЇНУ: ЖИТТЄПИС УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТА ІВАНА ДЕМИДОВИЧА ЮРЧЕНКА / УПОРЯДНИК ТА АВТОР ПЕРЕДМОВИ О.МЕЛЬНИЧУК. – ВІННИЦЯ: «НІЛАНД – ЛТД», 2015. – 268 с.

У статті проведено аналіз книги спогадів Івана Демидовича Юрченка – українського інтелектуала, вихідця з Поділля, активного учасника національно-визвольних змагань 1917-1920 років, відомого в середовищі української діаспори США педагога та громадського діяча.

Ключові слова: Україна, національно-визвольна боротьба, українська культура, спогади, тоталітарний режим, еміграція.

У розвитку історичних подій провідна роль належить непересічним та яскравим особистостям. Саме через аналіз їх місця та ролі у важливих подіях історії можна реконструювати об'єктивну картину минулого.

Рецензована книга виносить на розсуд читача мемуари зовсім не знаного в Україні, але добре відомого в середовищі української діаспори США та Канади педагога та громадсько-просвітницького діяча Івана Демидовича Юрченка.

Публікація складається із передмови укладача, професора Олега Мельничука (с.3-9), спогадів про батька доньки І. Юрченка – Наталії Невмержицької (с. 9-11), спогадів І.Юрченка (с. 11-252). У книзі читач знайде також цікаві додатки, зокрема доповідь дружини Івана Юрченка – Валентини на тему «Голодомор України 1932-1933 років» (с. 252-262), виголошену в культурному центрі української православної церкви США 7 листопада 1999 року, а також вірш написаний нею на сороковини смерті свого чоловіка (с. 263-264). Слова із цього вірша винесено укладачем у назву книги.

Передовсім відмітимо ґрунтовну передмову укладача, завдяки клопіткій праці якого рукопис було видруковано. У ній містяться біографічні відомості про автора, почерпнуті із джерел особового походження родини Юрченків. Із них дізнаємося, що Іван Юрченко народився 1897 року в селі Мельниківці, нині Немирівського району Вінницької області, помер 1983 року в США. Похований на території православного центру Святого Андрія в Бавнд-Бруці, неподалік Нью-Йорка. Завдяки феноменальній пам'яті, автор мемуарів зміг відтворити події починаючи із раннього дитинства. На фоні власного життя Іван Юрченко показав характерні риси та особливості повсякденного життя українського селянства у найтрагічніший період його історії. У книзі спогадів характеризується система освіти Російської імперії початку ХХ століття, а також становище освітньої сфери 1920-1930-х років ХХ століття в умовах становлення комуністичного тоталітарного режиму, участь українців в Першій світовій війні та національно-визвольних змаганнях 1917-1920 років. Однак найяскравіше у книзі відображено трагічну долю української національної інтелігенції в умовах радянської репресивно-каральної системи, а також її непросте життя в еміграції. Спомини закінчуються 1966 роком, коли автор припинив роботу в школі Українознавства у Нью-Йорку.

Варто зауважити про те, що мемуари як найважливіший різновид історичних джерел особового походження, в оцінці історичних подій та явищ не позбавлені суб'єктивності, а тому вимагають до себе критичного ставлення. Водночас мемуари серед інших історичних джерел мають свої переваги. У них часто зберігається інформація про такі події історичного процесу, якої нема і здебільшого не може бути в інших видах джерел. Зокрема, у рецензованій праці, більше ніж в інших, міститься інформація про особисті стосунки між учасниками історичних подій, сімейний побут, еволюцію політичних поглядів представників української інтелігенції в

Російській імперії періоду національно-визвольних змагань 1917-1920 років, українізації та трагічних міжвоєнних років.

Рецензовану книгу спогадів можна умовно розділити на кілька частин. У першій, що займає майже половину тексту, Іван Юрченко згадує своє дитинство та юність. Цікавою видається інформація про заснування села Мельниківці, яку автор почерпнув із усної історії, народних переказів його родичів та мешканців села. Свій родовід автор дослідив до четвертого покоління. Спогади дитинства занурюють читача у цікавий світ традицій та культури подільського селянства початку ХХ століття, значне місце при цьому займає опис родинної народної педагогіки, а також сімейних взаємин, відзначення релігійних та народних свят. Особливо цікаво у праці описано господарське життя селян, поширені на селі ремесла та промисли. Спогади І. Юрченка є цікавим джерелом для дослідження повсякденного життя українського селянства, а тому потребують подальшого вивчення.

У книзі спогадів автор детально описує період свого навчання у початковій школі та учительській семінарії. Із тексту, зокрема дізнаємося про те, що, незважаючи на тотальну русифікацію, вже у другому та третьому класі початкової приходської школи завдяки патріотично налаштованим учителям школярі знайомилися із «Кобзарем» Т. Шевченка, «Історією України» М. Грушевського та «Історією культури» І. Огієнка. Автор спогадів, зокрема, згадує як у неділю, чи інші святкові дні до його батьків приходили родичі та сусіди. Батько просив його читати для них «Історію України», а також художні твори українських письменників.

Окремий розділ у роботі займають спогади автора про період навчання в учительській семінарії. Цікавою видається та їх частина, де характеризуються взаємини між викладачами та учнями, особливості викладання різних предметів. З особливою теплотою І. Юрченко згадує своїх наставників, зокрема, вчителя історії Кохана, що був свідомим українцем. Патріотично налаштований педагог у недільні дні збирав учнів у класі і читав «Кобзаря» Т. Шевченка, уривки з історії України, після чого вони разом співали українські пісні.

Значне місце у спогадах займає участь автора у Першій світовій війні. Із них можна зробити висновок про те, що національно свідомі українці розглядали війну не лише як імперіалістичну та загарбницьку, а також чужу та братовбивчу для українців, що опинилися по обидва боки воюючих сторін та змушені були вбивати один одного. За таких умов значна частина із них, що воювали у російській армії, пропонувала стати на бік Австро-Угорської імперії, в якій українцям жилося значно краще ніж у Російській. У зв'язку із цим ставилось завдання проводити пропагандистську роботу серед українських солдат російської армії, підриваючи, таким чином, її боєздатність. Поразка Росії в цій війні розцінювалася автором мемуарів як перемога українців. Після Лютневої революції 1917 року розпочався процес створення українізованих частин у російській армії, які у майбутньому стали на захист Української революції 1917-1920 років.

Іван Юрченко, як і інші українські патріоти, що виношували ідею створення Української незалежної держави визнали, як зраду, рішення Центральної Ради про розпуск Першого Українського корпусу та інших українських військових частин. Як національно свідомий українець, він брав активну участь у боротьбі проти польських військ на Поділлі навесні 1918 року, а в часи гетьманування П. Скоропадського знову вступає до українського війська. Розцінивши угоду Гетьмана з Денікіним як зраду національних інтересів, І. Юрченко одним із перших перейшов на бік Директорії і у складі куреня Січових Стрільців брав активну участь у роззброєнні гетьманських, німецьких та білогвардійських військ, а також боях проти Червоної Армії, захищаючи Україну від більшовицьких окупаційних військ.

Особливе місце у праці займають спогади міжвоєнного періоду, які містять оцінку автором найтрагічніших сторінок історії українського селянства. У них читач знайде детальний опис «Калинівського дива», що, за висловом автора мемуарів, «сколихнуло великий релігійний народний рух, який набрав такої сили та розголосу, що налякав владу, яка на деякий час припинила знищення христів, монастирів та церков». На прикладі села Мельниківці у спогадах можна відслідкувати причини та наслідки колективізації, а також події Голодомору 1932-1933 років. Із особливим трагізмом у спогадах описано діяльність сільських активістів, які вривалися до помешкань селян та забирали не лише останні продукти, а також предмети домашнього вжитку та особисті речі. Як свідчать спогади, до таких акцій партійні активісти залучали навіть школярів, які вилазили на горища та забирали звідти насіння та сушені фрукти.

Автор детально описує механізм репресивно-каральної машини більшовицької влади, багаторазове перебування у Вінницькій та Брацлавській в'язниці, заслання на Північ. Знайомлячись із працею І.Юрченка у повній мірі відчуваєш трагічну долю української інтелігенції періоду політичних репресій 1920-1930-х років, яскравим представником якої він був.

Невелика за обсягом частина публікації присвячена періоду радянсько-німецької війни 1941-1945 років, під час якої І.Юрченко відновив роботу школи у рідному селі та працював у ній директором. У 1943 році емігрував до Німеччини, пізніше до США.

Із споминів періоду еміграції нашу увагу привертає, насамперед, опис подій пов'язаних із педагогічною діяльністю автора. У 1958 році Іван Юрченко створив школу українознавства при осередку Спілки Української Молоді ім.Тараса Чупринки в Нью-Йорку та був її директором протягом 1958-1966 років. У той час в 11 класах школи навчалося 212 учнів. З теплотою автор згадує учителів, зокрема, професорів С. Демчишена та К. Заклинського, які викладали у школі історію. В українській школі США було добре налагоджено національне виховання учнів, проводилася значна кількість цікавих та патріотичних виховних заходів.

Відзначимо, що книга спогадів має ще одну цікаву рису, вона написана барвистою народною українською мовою, яку автор зумів зберегти проживаючи тривалий час в еміграції. На підтвердження цього наведемо фрагмент із спогадів дитячих років автора. «В кінці квітня краса природи перекидалась із левадів і лісів на сади. Величезні розлогі черешні, вишні, сливи, яблуна, груші по черзі вкривалися біло-рожевим цвітом. Ні темного стовбура, ані листя не було видно. Все село перетворювалося на великі молочні гори і пахощі впоювали все повітря. А до того ще перед вікнами хати пишався розквітлий бузок, красувався колотень, лелія, а потім вергінія, півонія, рожа і безліч інших. Вечорами і ранками тільки і чути було гудіння працюючих бджілок, що одна поперед другої спішили зібрати з квіток нектар на будівлю своїх комірок для меду».

Загалом у рецензованій книзі мемуарів події описано досить реалістично. Праця І. Юрченка допомагає наповнити історичний процес живим подихом епохи, взаємозв'язками між подіями і людьми, звертає увагу сучасного дослідника не лише на знакові епізоди минулого, а й на особисті долі безпосередніх творців історії. Варто також зауважити про те, як вдало автор спогадів показав історію родини Юрченко на тлі героїчних та трагічних подій історії ХХ століття. Завдяки книзі із історичного забуття на батьківщину повернуто ім'я ще одного українського патріота – Івана Юрченка.

Праця є значним внеском у поповнення джерельної бази української мемуаристики ХХ століття. Вона стане у пригоді науковцям, викладачам, студентам, а також всім любителям минувшини у вивченні складних та спотворених радянською історіографією подій вітчизняної історії першої половини ХХ століття.

Zinko Yu. A., Tuchynsky V. A. Because thou hast loved and in the soul kept Ukraine as treasure: life of the Ukrainian patriot Ivan Demidovich Yurchenko / introduction by O. Melnychuk. – Vinnytsia, "Niland – LTD", 2015. – 268 p.

The article reviews the book of Ivan Demidovich Yurchenko memoirs – Ukrainian intellectual, native of Podillia region, an active participant of the national liberation struggle of 1917-1920, known in the USA Ukrainian diaspora as a teacher and public figure.

Keywords: Ukraine, the national liberation struggle, Ukrainian culture, memories, totalitarian regime, emigration.

Зинько Ю. А., Тучинський В. А. Ты любил, в душе берег, как драгоценность Украину: жизнеописание украинского патриота Ивана Демидовича Юрченко / составитель и автор предисловия о.мельничук. – Винница: «Ниланд – ЛТД», 2015. – 268 с.

В статье прорецензирована книга воспоминаний Ивана Демидовича Юрченко – украинского интеллигента, уроженца Подолья, активного участника национально-освободительной борьбы 1917-1920 годов, известного в среде украинской диаспоры США педагога и общественного деятеля.

Ключевые слова: Украина, национально-освободительная борьба, украинская культура, воспоминания, тоталитарный режим, эмиграция.